

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУБ'ЄКТІВ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

Страхові компанії посідають особливе місце в забезпеченні інвестиційного процесу. З одного боку, вони самі здатні виконувати функції інституційних інвесторів, мобілізуючи значну частину фінансових коштів юридичних і фізичних осіб та спрямовуючи їх у різні види інвестицій. З іншого боку, за допомогою страхування можна забезпечити стимулювання інвестиційної активності вітчизняних та іноземних власників капіталу, шляхом здійснення страхових операцій за видами страхування, що гарантує інвесторам повернення вкладених коштів, а в ряді випадків і відшкодування неодержаного доходу при настанні різних несприятливих подій, що призводять до втрати всіх або частини вкладених коштів. Усе це свідчить про актуальність нашого дослідження.

У зв'язку з цим стає необхідним дослідження ринку страхових послуг й його суб'єктів як потенційних інвесторів в економіку України, які своєю чергою сприятимуть економічному розвитку країни в цілому.

Вивченню проблем страхових інвестицій присвятили свої праці В. Базилевич, А. Барановський, О. Василик, Ю. Журавльов, І. Секерж, В. Грушко, К. Ковалко, О. Гвозденко, Т. Яворська та ін. Але, на нашу думку, ще недостатньо дослідженими залишаються питання щодо визначення інвестиційного потенціалу страховиків, а також його впливу на розвиток фондового ринку й реального сектору економіки та країни в цілому.

Метою роботи є дослідження розвитку ринку страхових послуг та інвестиційного потенціалу його суб'єктів.

Основні результати дослідження. Можливість здійснення страховиками інвестиційної діяльності впливає із особливостей перерозподілу коштів методом страхування. Специфіка договору страхування дає можливість страховику протягом певного періоду розпоряджатися коштами, отриманими від страхувальника, інвестуючи їх у різні сфери економіки. Крім залучених коштів, страхові організації мають у своєму розпорядженні власні кошти. Ці кошти також можуть використовуватися страховиками в інвестиційних цілях. Це свідчить про те, що страхові організації можна також вважати і кредитними або одними з найбільших інвестиційних інститутів.

В економічній літературі викладено різноманітні підходи до страхових інвестицій. Так, В. Базилевич розкриваючи сутність страхового ринку, приділяв особливу увагу його капіталоутворювальній функції [1]. А. Барановський показав взаємозв'язок розвит-

ку страхового бізнесу з забезпеченням національної безпеки країни. Він одним із перших в Україні розкрив роль страхування в системі фінансово-економічної безпеки держави, підвищенні інвестиційного потенціалу економіки за рахунок формування страхових фондів [2]. О. Василик обґрунтував, що страхові фонди є найважливішим чинником зростання фінансових можливостей держави тому, що за своєю сутністю вони є формою розподілу й перерозподілу ВВП між окремими економічними суб'єктами. Тобто страхові фонди використовують або як кредитний, або як інвестиційний ресурс підйому економіки [3]. Отже, розглядаючи теоретичні аспекти страхування, суттєву увагу слід приділити інвестиційному потенціалу страхового бізнесу.

Ряд науковців також ставлять інвестиційну функцію в один ряд з іншими функціями, які виконують страхові компанії. Зокрема М. Александрова під час розгляду функцій страхування також виокремлює інвестиційну функцію, котра передбачає вкладення тимчасово вільних коштів страховика в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку [4]. Г. Піратовський у своїй монографії серед функцій страхових компаній виділяє ощадно-накопичувальну функцію, яка полягає, з одного боку, у збереженні майна страхувальника в застрахованих розмірах, а реалізація накопичувальної функції є основою одержання прибутків у державах з ринковою економікою, де страховий бізнес є одним з потужних суб'єктів інвестування національної економіки [5]. На думку Т. Яворської, страхові інвестиції — це вкладення коштів страхових компаній в об'єкти інвестування з метою отримання прибутку. Страхові інвестиції втілюють у собі істотні риси інвестицій взагалі та мають свої особливості вияву, які розглянемо через призму їх видів та класифікацій [6].

Виходячи з цього, *інвестиційний потенціал страхових компаній* — це сукупність грошових коштів, які є тимчасово або відносно вільними від страхових зобов'язань і використовуються для інвестування з метою отримання інвестиційного доходу.

Тимчасово вільними коштами страховиків є кошти страхувальників до використання їх на сплату страхових відшкодувань або перетворення у доходну базу страхових компаній за умови беззбиткового проходження страхового договору. Відносно вільним є власний капітал, оскільки він постає гарантом платоспроможності страхової організації за умов недостатності коштів страхового фонду.

Складено автором за даними: [10; 11]

Рис. 1. Напрями розміщення страхових резервів

Тобто до джерел інвестування страхових компаній можна зарахувати:

- власні ресурси — прибуток, резервний капітал, додатковий капітал;
- залучені фінансові ресурси — кошти, які можна отримати (страхові резерви).

Капітал страховиків перебуває у грошовій формі переважно на стадії його залучення. У подальшому в процесі здійснення інвестиційної діяльності частина грошових коштів трансформується в активи, формуючи таким чином інвестиційний портфель страховика. Його склад, структура, обсяг, сама можливість формування портфеля шляхом участі в інвестиційному процесі ви-значаються, зокрема, кількісними та якісними характеристиками інвестиційного потенціалу страхової компанії [7].

Крім того, Б. Кузнецов зазначає, що фінансові інвестиції — це вкладення коштів у різноманітні фінансові активи (інструменти) [8]. Тому, на нашу думку, переважно було б привести склад інвестицій страховиків України у відповідність до західної практики. Наприклад, І. Орлова виокремлює статті інвестицій, котрі звичайно входять до структури балансу страховиків у більшості розвинутих країн. А саме: нерухомість, акції, облігації, позики, грошові та короткострокові активи, інші активи [9].

Тобто реальні страхові інвестиції можуть бути спрямовані, як у власну діяльність страхової компанії (через вкладення у свої основні засоби, нові страхові послуги, відкриття філій, а також інвестування в освіту своїх працівників, тощо) або в інші види діяльності через спрямування їх в реальний сектор еконо-

міки (за напрямками, визначеними КМУ) та фінансовий ринок (у різні фінансові інструменти) (рис. 1).

Розмір додаткового інвестиційного доходу є одним з важливих критеріїв спроможності страховика ефективно управляти активами. У розвинутих країнах компанії страхового сектору отримують прибуток переважно за рахунок реалізації успішної інвестиційної політики. Таким чином, інвестиційна діяльність страхових компаній має велике значення і на мікрорівні, оскільки вона є одним з головних чинників забезпечення ефективного функціонування страхової компанії [12]. Крім того, вони відіграють суттєву роль в стимулюванні господарської активності учасників ринкового середовища. Тобто вони сприяють формуванню й цільовому використанню спеціальних грошових фондів.

Зауважимо, що, перебуваючи в ролі інвестора, страховик не тільки набуває додаткове джерело доходів, але й стикається з додатковими ризиками [12]. Ураховуючи той факт, що кошти страхових резервів не є власністю страховика, то важливе значення має державна регламентація розміщення цих резервів [13]. Інвестування та розміщення коштів страхових резервів з урахуванням вимог чинного законодавства означає дотримання страховиком законодавчо регламентованих напрямів розміщення, нормативів розміщення та принципів розміщення [12].

Про інвестиційний потенціал українських страховиків свідчать такі цифри. Сума надходжень страхових внесків за 2010 рік склала 23 081,7 млн грн, сукупну величину страхових резервів на початок 2010 року можна оцінювати в суму не менше

11 371,8 млн грн, а величину власних коштів страхових організацій на кінець 2010 року — на рівні 27 695,0 млн грн. У свою чергу, на початок 2009 року, сукупні інвестиційні можливості страхового ринку становили приблизно 23 690,9 млн грн, що пояснюється „обвалом” банківської системи.

Наприклад, загальна сума інвестицій, котрими управляють страхові організації Європи, США та Японії, складає декілька трильйонів доларів США. А обсяг інвестицій страховиків в економіку ЄС оцінюється в розмірі 350 млрд доларів Євро [14].

Іншими словами, обсяг ресурсів, акумульованих українським страховим ринком, зовсім не великий, оскільки невеликі фінансові потужності наших страховиків і обсяги їх операцій. Причиною цього, насамперед є недооцінка ролі й місця страхування з боку держави та не сприйняття їх як потенційних інвесторів, котрі мають можливість вкладати капітал у створення і розвиток страхових організацій, а також недовіра споживачів до страхових послуг.

Особливу роль у зростанні інвестиційного потенціалу страхових компаній відіграють резерви зі страхування життя, оскільки як для цього підвиду страхування характерний, по-перше, тривалий строк дії договорів і, по-друге, виконання страхових зобов'язань з виплат страхового забезпечення (в основній їх частині) настає лише після закінчення дії договорів або в інші заздалегідь погоджені терміни, звичайно віднесені на значний час від початку сплати страхових внесків. Це дозволяє інвестувати значну частину резервів зі страхування життя у відносно довгострокові проекти. При цьому, чим на більш тривалі терміни укладено договори, тим більш довгостроковими можуть бути інвестиції. Таким чином, кошти резервів зі страхування життя є основним джерелом інвестицій страхових організацій.

Основна частина страхових інвестицій, як вже зазначалося раніше, може здійснюватися за рахунок коштів, що надходять від операцій зі страхування життя. Так, наприклад, в США активи компаній зі страхування життя приблизно в три рази перевищують активи страховиків, що займаються ризиковими видами страхування; у Великій Британії на частку лайфових компаній припадає близько 80% усіх інвестицій страховиків [15].

В Україні ж навпаки переважають ризикові страхові компанії. Так, згідно з даними Держфінпослуг, станом на 01.01.2011 р. в нашій державі кількість страхових компаній (СК) становила 456, з яких 67 СК зі страхування життя (СК „Life”) та 389 СК, що здійснювали види страхування, інші, ніж страхування життя (СК „non-Life”) [16].

Тобто, по краплях дрібні заощадження страховальників стікаються у страхові компанії, які, розміщуючи їх у ті чи інші цінності, здійснюють великий вплив на розподіл капіталу в економіці країни.

Світова практика показує, що страхові компанії

можуть акумулювати фінансові ресурси у формі страхових внесків у багато разів більше, ніж середні й майже великі комерційні банки. Однак це відбувається тільки при певних економічних і фінансових умовах, високому рівні розвитку фінансового, і насамперед фондового ринку, значному зростанню добробуту населення. Саме суттєве поліпшення матеріального добробуту населення, масштабний розвиток великого, середнього й малого бізнесу формує основу розвитку страхового ринку. Тільки багатий і середній клас, процвітаючі підприємці розуміють необхідність страхування не тільки обов'язкового, а й добровільного [17].

Отже, в цьому випадку, необхідно суттєво розширювати обсяг операцій з довгострокового страхування життя, а цьому має сприяти: забезпечення надійності вкладених у страхування коштів, як з боку держави, так і з боку страхових компаній, які підтверджують свою надійність західними перестраховальними компаніями. Так, наприклад, перестраховальна Швейцарська компанія Swiss Re може прийняти на себе 100% гарантію виплат за даними договорами.

Важливо розвивати страхові послуги, що задовольняють специфічні потреби населення. Це і страхування навчання, пенсій, медичне страхування, страхування від нещасних випадків, і захворювань у зв'язку з виконанням трудових зобов'язань та інші.

Особливо слід регламентувати забезпечення конкурентоздатного або повного збереження вкладених у страхування коштів, порівняно з іншими фінансовими, інститутами, а також порядок інвестування коштів резервів зі страхування життя. Таке інвестування повинно сприяти вирішенню двох зазвичай взаємовиключних завдань: забезпечити надійність вкладень в операції довгострокового страхування життя і в той же час більш високу прибутковість, ніж при вкладенні в банки чи інші фінансові інститути.

Крім цього, державі необхідно вирішити проблеми повернення населенню коштів, втрачених в результаті неплатоспроможності страховиків, наприклад, шляхом створення спеціального страхового фонду за рахунок відрахувань страхових компаній з даного підвиду страхування. При цьому необхідно встановити особливий порядок контролю за діяльністю страховиків, що займаються довгостроковим страхуванням життя, і не допускати використання коштів страхових резервів на цілі, не пов'язані з цим підвидом страхування.

Отже, для посилення ролі страховиків у інвестиційному процесі необхідно стимулювати розвиток усіх видів страхування, які можуть бути згруповані за певними критеріями.

До першої групи можна зарахувати класичні види страхування — страхування майна та цивільної відповідальності. Розвитку цих видів можуть сприяти:

— підвищення потужності та стійкості страхових компаній, їх авторитету у вітчизняних та іноземних інвесторів шляхом підвищення розмірів власного капіта-

лу, надання якісних страхових послуг, безумовне виконання прийнятих на себе зобов'язань; посилення контролю за діяльністю страховиків, прийняття своєчасних заходів, що запобігають неплатоспроможності страховиків;

— розвиток системи перестраховування, створення нормативної регіональної бази, що регулює права, обов'язки і відповідальність сторін за договорами перестраховування, формування етичних норм взаємовідносин страховиків і перестраховальників та режиму ігнорування страховим співтовариством страхових організацій, які не дотримуються цих норм; створення системи гарантій виконання зобов'язань за договорами страхування, укладеними неплатоспроможними і збанкрутованими страховими організаціями.

До другої групи слід зарахувати такі види страхової діяльності як страхування фінансових інвестицій від політичних і комерційних ризиків, страхування експортних кредитів, банківських депозитів, страхування сільського господарства та інші.

Серед видів страхування фінансових гарантій можна виділити: страхування акцій та інших цінних паперів; страхування кредитів для короткострокових торгових угод і довгострокових інвестицій; страхування заставних облігацій; страхування виплат по здачі в оренду, лізинг тощо; страхування оплати вартості поставленого обладнання; страхування автомобільних позик та ін.

Одна з особливостей даного страхування полягає в тому, що при його проходженні страховик практично ставить перед собою завдання забезпечити беззбиткове його проходження.

Останнім часом, ряд страхових компаній почали практикувати програмний підхід до питання про продаж страхових послуг. Прикладом можуть служити розробка і реалізація довгострокових форм страхування життя для досягнення тих або інших цілей страхувальника — давно відома практика за кордоном. Українські компанії, усвідомивши нарешті потенційну потребу в цьому виді страхування, останнім часом також стали розробляти і пропонувати різні програми довгострокового страхування життя, такі, як: пенсійне (рентне) страхування; просте накопичувальне страхування терміном від 5 до 30 років; накопичувальне страхування дітей; „безстрокове страхування”, при якому застрахована особа сплачує внески протягом всього терміну життя і після його смерті спадкоємці отримують страхову суму, також за життя вона може взяти позику для оплати освіти дітей, а при досягненні пенсійного віку має право перервати договір і отримувати ренту. Таким чином, аналіз стану вітчизняного страхового ринку показує:

— зменшення платоспроможного попиту і фізичних, і юридичних осіб на послуги страхування, що зумовлено і об'єктивними причинами — загальною соціально-економічною ситуацією в країні, і суб'єктивними — нормативним обмеженням віднесення витрат

на страхування на собівартість продукції (послуг) у розмірі 1%;

— невисоку надійність більшості страхових компаній, більше 2/3 страхових компаній мають недостатній статутний капітал і можуть бути позбавлені ліцензій;

— постійне лідерство на ринку страхових послуг кількох великих компаній, що мають розвинені регіональні мережі;

— концентрацію страхового ринку за рахунок зміцнення страхових компаній і створення страхових груп шляхом злиття великих компаній;

— низький рівень страхової культури і невідповідність правової основи на національному та регіональному рівні вимогам практичної діяльності. На нашу думку, до чинників, що сповільнюють розвиток страхового ринку можна зарахувати:

— відсутність концепцій та державної програми розвитку страхового ринку, недосконалість страхового законодавства в світлі сучасного етапу розвитку ринкових відносин в Україні;

— відсутність підтримки страхових організацій і регулювання їхньої діяльності з боку регіональних органів управління;

— складна фінансово-економічна ситуація в країні;

— відсутність податкових стимулів і страхової культури населення й керівників господарчих суб'єктів.

Висновок. Отже, інвестиції страхових компаній мають великий стабілізаційний вплив на економіку та фондовий ринок, а обсяги акумульованих через страхові компанії, особливо ті, що займаються довгостроковим страхуванням життя, грошових коштів мають великий інвестиційний потенціал, який можливо направити на розвиток реального сектору економіки та країни в цілому.

У зв'язку з цим, з метою розвитку ринку страхових послуг, особливо на регіональному рівні, на нашу думку, необхідно:

— сформувати державні пріоритети, зокрема і на регіональному рівні, у розвитку страхової справи, як самостійного виду підприємницької діяльності. При цьому стабілізувати фінансове становище суб'єктів господарювання й населення;

— зміцнити фінансове становище страхових компаній і забезпечити відповідність законодавчої бази страхування сучасній ситуації на страховому ринку та зміцнити її неухильне дотримання на основі чіткої координації діяльності страхувальників і страховиків на регіональному рівні;

— посилити широке використання сучасних методів і засобів управління страховими компаніями, щодо розробки та реалізації пріоритетних (комплексних) програм страхування.

На нашу думку, одним з перспективних чинників подальшого розвитку вітчизняного страхового ринку з урахуванням його лібералізації і вступу України в

СОТ є розвиток регіонального страхового ринку при його регулюванні державними і регіональними органами влади та управління. Проведений аналіз наявного нині страхового ринку України показує, що особливу увагу необхідно приділити дослідженню відповідності законодавчої та нормативно-правової бази страхової діяльності.

З метою визначення динаміки розвитку страхового ринку України потрібно оцінити потенційні можливості страхових організацій за такими показниками, як фінансова стійкість і якість наданих послуг. Також об'єктивним є обстеження регіонів України і виявлення їх потреби у наданні допомоги у забезпеченні розвитку страхового ринку з боку державних інститутів влади й управління.

Література

1. **Базилевич В. Д.** Страховий ринок України / В. Д. Базилевич. — К : Знання, 1998. — 374 с.
2. **Барановський О. І.** Розвиток страхового бізнесу в Україні / О. І. Барановський // Фінанси України. — 1996. — № 8. — С. 85 — 93.
3. **Василик О. Д.** Теорія фінансів : підручник / О. Д. Василик. — К. : НІОС, 2000. — 416 с.
4. **Александрова М. М.** Страхування : навч.-метод. посіб. / М. М. Александрова. — К. : ЦУЛ, 2002. — 208 с.
5. **Піратовський Г. Л.** Страховий бізнес: управління розвитком : монографія / Г. Л. Піратовський. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. — 254 с.
6. **Яворська Т. В.** Сутність, види та функції страхових інвестицій / Т. В. Яворська // Економіка і регіон. — 2009. — № 1 (20). — С. 192 — 195.
7. **Василенко А. В.** Інвестиційна стратегія страхових компаній : навч. посіб. / А. В. Василенко. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. — 168 с.
8. **Кузнецов Б. Т.** Інвестиції : учеб. пособие для студ. вузов / Б. Т. Кузнецов. — 2-е изд., переаб. и доп. — М. : ЮНИТИ — ДАНА, 2010. — 623 с.
9. **Орлова И. В.** Аутсорсинг в управлении активами в страховании / И. В. Орлова // Финансы. — 2005. — № 6. — С. 49 — 53.
10. **Постанова КМУ „Про затвердження напрямів інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів”,** N 1211 від 17 серпня 2002 р. : електронний ресурс. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
11. **Закон України „Про страхування”,** N 86/96-ВР від 07.03.96. із змінами та доп. : електронний ресурс. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
12. **Гоцуляк С.** Страховое дело в Украине: состояние, тенденции, перспективы / С. Гоцуляк, А. Залетов, А. Перетяжко, В. Шевченко. — К. : Междунар. агенция „BeeZone”, 2005. — 416 с.
13. **Поворозник В. О.** Активізація інвестиційної діяльності страхових компаній в умовах економічної кризи / В. О. Поворозник // Стратегічні пріоритети. — 2009. — № 3 (12). — С. 165 — 171.
14. **Никулина Н. Н.** Зарубежный опыт инвестиционной политики страховых организаций / Н. Н. Никулина

// Страховое дело. — 2007. — № 11. — С. 4 — 11.
15. **Асабина С. Н.** Инвестиционные продукты страхования жизни / С. Н. Асабина, Е. В. Небольсина // Страховое дело. — 2008. — № 8. — С. 14 — 22.
16. **Підсумки** діяльності страхових компаній за 2010 рік // Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України www.dfp.gov.ua / 734.
17. **Воробьев Ю. Н.** Страховой рынок и его возможности по финансированию экономики Украины / Ю. Н. Воробьев // Экономика и управление. — 2005. — № 2 — 3. — С. 49 — 53.

Зюбін В. М. Інвестиційний потенціал суб'єктів ринку страхових послуг

Страхові компанії посідають особливе місце в забезпеченні інвестиційного процесу й мають великий стабілізаційний вплив на економіку та фондовий ринок. А обсяги акумульованих через страхові компанії грошових коштів, особливо тих, що займаються довгостроковим страхуванням життя, мають великий інвестиційний потенціал, який можливо спрямувати на розвиток реального сектору економіки та країни в цілому.

Ключові слова: страхова компанія, ринок страхових послуг, інвестиційний потенціал, інвестиції, страхові резерви.

Зюбин В. Н. Инвестиционный потенциал субъектов рынка страховых услуг

Страховые компании занимают особое место в обеспечении инвестиционного процесса и имеют большое стабилизационное влияние на экономику и фондовый рынок. А объемы аккумулированных через страховые компании денежных средств, особенно тех, что занимаются долгосрочным страхованием жизни, имеют большой инвестиционный потенциал, который возможно направить на развитие реального сектора экономики и страны в целом.

Ключевые слова: страховая компания, рынок страховых услуг, инвестиционный потенциал, инвестиции, страховые резервы.

Zyubin V. M. Investment potential of subjects of the market of insurance services

Insurance companies take a special place in ensuring investment process and have great stabilization influence on economy and stock market. And volumes of the money accumulated through insurance companies, especially that are engaged in long-term life insurance, have high investment potential which it is possible to direct on development of real sector of economy and the country as a whole.

Key words: insurance company, market of insurance services, investment potential, investments, insurance reserves.

Стаття надійшла до редакції 06.12.2011
Прийнято до друку 24.02.2012